

Könyvtári törvénykezés Hollandiában – egy sajnálatos történet?

Besselaar, M. van der

A szerző a *Library legislation in the Netherlands – a sad story* c tanulmányát Rácz Levente fordította.

Hollandiának volt egykoron könyvtári törvénye, de csak rövid ideig, mindössze tizenkét évig: 1975. július 1-jén lépett hatályba és 1987. január 1-jén helyezték hatályon kívül. Az alábbiakban azokat az okokat nevezem meg, amelyek szükségessé tettek egy ilyen törvényt, de arra is kitérek, hogy miért törölték el.

1975-ig létezett egy feltételrendszer a támogatások kiutalására. Eszerint minden közművelődési könyvtár szubvenciót kapott a központi kormányzattól. Ezek az összegek nem voltak különösebben jelentősek, de számos könyvtár abban a szerencsés helyzetben volt, hogy a helyi önkormányzattól is – amelyet komolyan foglalkoztatott a könyvtár helyzete – támogatást kapott. Mivel ez mindig a helyi önkormányzat “nagylelkűségétől” függött, szükségük volt a könyvtáraknak és egyesületeiknek arra, hogy könyvtári törvény garانتálja a nagyobb biztonságukat.

Időközben változások történtek a kulturális tárca irányításában. Az új művelődési miniszter igen fontosnak tartotta a közművelődési könyvtárakat a kultúra és az információ terjesztésében betöltött szerepük miatt. Több pénzzel akarta támogatni a könyvtárakat, ami viszont a könyvtári törvény hiányában nem volt kivitelezhető. Az

1975. évi könyvtári törvény tulajdonképpen egy kerettörvény volt, ami azt jelentette, hogy az évek folyamán kiegészíthető volt további részletekkel. A csatolandó legfontosabb anyagot a közművelődési könyvtárak szabványai képezték, amelyek a könyvtárak épületével, a nyitvatartási idővel és a személyzet létszámával kapcsolatosak.

Amikor a könyvtári törvény a parlament elé került, megmutatkoztak az első nehézségek: egyes politikai pártok nem támogatták, mivel olyan törvényt akartak, amely a kultúra egész területére és a társadalmi támogatásra is kiterjed. Ebben a globális törvényben a helyi önkormányzatok felelőssége és a decentralizáció kell legyen a vezérelv. Ezek a pártok azért elleneztek egy külön könyvtári törvényt, mert a könyvtárak helyét a városi önkormányzatok kulturális politikájának egészében fogták föl. Szerencsénkre ellenkezésük sikertelen maradt. A nivós közművelődési könyvtárak létrehozásának a gondolata erősebbnek bizonyult, mint a decentralizációt előtérbe helyező politika. Mégis, a parlamenti tárgyalás konklúziójaként valószínűvé vált, hogy a jövőben a könyvtári törvényt integrálni fogják a művelődést és a társadalmi támogatást szabályozó törvénybe.

Amint már jeleztem, ez csak amolyan kerettörvény volt, amely néhány lényeges dolgot szabályozott, sok mást viszont figyelmen kívül hagyott. A törvény kötelezte a városi önkormányzatokat a közművelődési könyvtárak létrehozására és támogatására, ugyanakkor a 18 éven aluliak számára díjmentes kölcsönzést állapított meg. (Hollandiában a felnőtteknek fizetniük kell a könyvek vagy más könyvtári anyagok kikölcsönzéséért.)

A szabványosítás ügye egyike volt azon fontos kérdéseknek, amelyek nem voltak szabályozva. Ezért a központi kormányzat 1976 végén kiadta a szabványok tervezetét. A rákövetkező viták során a közművelődési könyvtárak többé-kevésbé rábólintottak a tervezetek tartalmára, ellenben a helyi önkormányzatok nem. Itt újból felmerült a decentralizáció gondolata, amely akkortájt mindinkább felerősödött. A könyvtári törvény tulajdonképpen már magába foglalta a decentralizáció bizonyos elemeit, amelyek újból felszínre vetették a szabványosítás nehézségeit. A fenti törvény értelmében a közművelődési könyvtárak fenntartásának felelőssége megoszlik a központi kormányzat, valamint a helyi önkormányzatok között. Ez azt jelentette a valóságban,

hogy a központi kormányzat fedezte a személyzet fizetését, míg a költségek hátralevő részét 20%-ban a központi kormányzat, 80%-ban a helyi önkormányzat fizette. Ezzel az intézkedéssel a helyi önkormányzatokra hárultak az épületfenn tartással, a könyv- és egyéb anyagok beszerzésével járó költségek. Éppen emiatt utasították el a helyi önkormányzatok a központi szabványok bevezetését olyan pénzügyi kérdésekben, amelyek saját hatáskörükbe tartoznak. A gyakran hangoztatott mondás szerint: aki fizet, az döntse el a követendő politikát is.

Ezek a viták több mint tíz évig tartottak. Megpróbáltunk kompromisszumot keresni, de a helyi önkormányzatok ennek a szintjét oly alacsonyra állapították meg, hogy a közművelődési könyvtárak nem támogathatták.

Minthogy képtelenek voltunk megoldást találni a problémára, a Holland Könyvtárosok Egyesülete elhatározta, hogy megalkotja saját, nem jogi, hanem szakmai szabványait. Mindezek ellenére a mi szakmai szabványainkat a szabvány-tervezetekre alapoztuk.

Ezek a szakmai szabványok igen hasznosnak bizonyultak sok éven keresztül. Mivel hivatalosan elismert szabványok nem léteztek, minden könyvtár a mi szakmai szabványainkat vezette be. És milyen érdekes volt: ha nem is sikerült jogerős szabványok (törvények) elfogadtatása, a városi önkormányzatok többsége magáévá tette a szakmaiakat. Négy vagy öt év alatt majdnem minden könyvtár eleget tett az állomány gondozásával kapcsolatos szabványnak. Sok új épületet építettek, számos új könyvtár nyílt meg. 1975 és 1982 között a központi kormányzat, valamint a helyi önkormányzatok által folyósított szubvenciók 300 millió guldenről 600 millióra emelkedtek. 1974-ben 789 volt a közművelődési könyvtárak száma (beleértve a fiókkönyvtárakat is), míg 1982-ben: 959. 1974-ben a 18,5 millióra becsült állomány 1982-ben 37 millióra növekedett. A kölcsönzések száma 1974-ben 96,5 millió egység volt, míg 1982-ben 178 millió. Az olvasók száma 2,3 millióról 4,5 millióra emelkedett. S nemcsak a gyerekek – akik 1975-től díjmentesen részesülhettek a könyvtárak szolgáltatásaiban –, hanem az őket elkísérő szülők is komoly olvasónak bizonyultak. A közművelődési könyvtárak valóban a köz könyvtárává váltak.

1982-ben jelentkeztek az első nehézségek. A pénzhiány a közművelődési könyvtáraknak szánt juttatások lefaragását jelentette. Mivel azonban a

könyvtári törvény értelmében a hatóságoknak kellett a könyvtárak kiadásait fedezni, ezek a megtakarítások csakis a törvény módosításával lettek megvalósíthatók. Ez a folyamat eltartott egy ideig. Éppen ez volt az oka annak, hogy az első lefaragások csak 1984-ben váltak érezhetővé, ami nem volt annyira erőteljes, mint a művelődés és a társadalmi élet más területein. Ugyanarra a periódusra tehető a decentralizációs trend felerősödése. Éppen úgy, mint 1986-ban, a megtakarítások szükségessé tették a könyvtári törvény újabb módosítását, amelynek értelmében a közművelődési könyvtárakért járó felelősséget átruházták a helyi önkormányzatokra. A pénz, ami a megtakarítások nyomán fennmaradt, mind átkerült a helyi önkormányzatokhoz. A könyvtári törvény az ún. jóléti törvények csak egy kis fejezetét alkotta, melyben mindössze tíz cikkely maradt a közművelődési könyvtárakkal kapcsolatosan. Ezek közül nyolc a könyvkölcsönzési jogsultságról szól. Ezen jogért a közművelődési könyvtárak évente 10 millió guldent kell fizessenek, ami a jövőben tovább fog emelkedni. Tehát, összesen csak két cikkely szól tulajdonképpen a közművelődési könyvtárakról. Az egyik szerint, ha a gyermekeknek mégis fizetniük kell a könyvtári szolgáltatásokért, ez az összeg nem lehet nagyobb a felnőttek által fizetett összeg felénél. A másik cikkely a könyvtárak együttműködésének a szükségességéről szól helyi, regionális és országos szinten.

Milyen következményei vannak mindezeknek napjainkban a közművelődési könyvtárak számára? A városi önkormányzatok éppen jól csinálják. A könyvtárosi munka a helyi közösségek egyik legjelentősebb és legjobb minőségű foglalkozása. Valóban voltak megtakarítások, de folytattuk szolgáltatásaink legnagyobb részét, a szervezeteink hatékonyabbá tétele által. Nagyon jó módszerrel rendelkezünk a központi szolgáltatások tekintetében. Minden közművelődési könyvtár automatizált kölcsönzési és katalógusrendszerrel rendelkezik, hasonlóan gépesített a könyvtárközi kölcsönzés is. Szolgáltatásaink folyamatos javítására törekszünk. S hogy ez lehetővé váljon, több pénzt szedünk be az olvasóinktól. Különösen az új eszközök használatáért kérünk több pénzt. Úgy látjuk, hogy az emberek készek megfizetni a színvonalas szolgáltatásokat, s elutasítják a gyenge minőségűeket, még akkor is, ha ingyenesek.

Mi már többé nem igényelünk könyvtári törvényt és központi szabványosítást. Pénzhiánnyal

járó recessziós időben nem lehet a törvényekre és a központi előírásokra számítani, és azt is megtanultuk, hogy saját magunkról nekünk kell gondoskodnunk. A régi szabványoknak és néme-lyiknek az újak közül van azért még bizonyos szerepük. S ami a legfontosabb: mi most szerve-ződünk át hatékony, modern, és többé-kevésbé a piaci követelményeknek eleget tevő (kereskedel-mi) szervezetté: egy olvasóorientált szervezetté.

Még mindig 4,4 millió olvasóval és 45 milliós szállománnyal rendelkezünk. A kölcsönzések száma 1992-ben 185,5 volt.

Lassan megtanultunk saját sorsunkról gon-doskodni. Meg kell legyen a saját politikánk. A könyvtárosegyesületek fontos szerepe van ezen a téren, mert szabványokat dolgozhat ki, és támo-gatja a könyvtárakat, hogy képesek legyenek ma-gukon segíteni.

CIVIL IRODA KEZDTE MEG MŰKÖDÉSÉT AZ ORSZÁGHÁZBAN. A Civil Irodában megtekinthetők a képviselők elé terjesztett törvénytervezetek, határozati javaslatok, jelentések, képviselői módosító indítványok és más dokumentumok; a törvényhozás ütemtervei (a tervezett napirendek kéthavi ütemezése); a hatályos jogszabályok gyűjteménye; az Országgyűlés által megalkotott törvények; a hatályos Házsabály; a jegyzékbe vett országos érdekképviseleti és társadalmi szervezetek listája (az ún. lobby-lista); a le nem zárt előterjesztések listája (az ún. restancia-jegyzék). A kisebb terjedelmű dokumentumokat a Civil Iroda – kérésre – rendelkezésre bocsátja, a nagyobb terjedelműeket 2 napra kölcsönzi. A Civil Irodában intézhető ügyek: az Országgyűlés jegyzékébe vétel; az érdekképviseleti és társadalmi szervezetek jegyzékébe vett szervezetek adataiban történt változások bejelentése; az Országgyűlés elnökének, az egyes bizottságoknak, illetve a frakciónak szánt dokumentumok átadása; az Országgyűlés jegyzékében szereplő más társadalmi szervezetek számára is fontosnak tartott dokumentumok elhelyezése a Civil Irodában; tájékozódás a törvénytervezetek tárgyalási folyamatáról és az Országgyűlés munkájáról (Parlamenti naplók stb.)

Nyitva tartás:

Kedd 9-19 óráig, Csütörtök 9-16 óráig

Előzetes bejelentést kérnek.